



UZDRAVENIE, O KTORÉ NIKTO NEŽIADAL

Evanjelium podľa Marka 5, 1 – 20:

„¹Prišli na druhý breh mora do gerazského kraja. ²Sotva vystúpil z člna, hneď mu vyšiel oproti z hrobov akýsi človek s nečistým duchom. ³Býval v hrobch a ani reťazami ho už nik nemohol spútať. ⁴Často ho síce ľudia spúтали okovami a reťazami, no on si reťaze postŕhal a okovy rozlámал. Nik nemal silu skrotiť ho. ⁵Stále, v noci i vo dne kričal medzi hrobmi a na horách a tlkol sa kameňmi. ⁶Keď z diaľky zbadal Ježiša, pribehol a poklonil sa mu. ⁷Potom mocným hlasom vykrikol: „Čo ťa do mňa, Ježiš, Syn Boha, Najvyššieho? Zaprisahám ťa na Boha, nemuč ma!“ ⁸Ježiš mu totiž prikazoval: „Nečistý duch, vyjdi z tohto človeka!“ ⁹A spýtal sa ho: „Ako sa voláš?“ On povedal: „Volám sa Légia, lebo je nás mnoho.“ ¹⁰A úpenlivo ho prosil, aby ich z toho kraja neposielal preč.

¹¹Tam na úpäť vrchu sa pásala veľká črieda sviň. ¹²Zlí duchovia ho prosili: „Pošli nás do sviň, nech vojdeme do nich!“ ¹³A dovolil im to. Nečistí duchovia vyšli a vošli do sviň. Črieda — asi dvetisíc kusov — sa vyrútila úbočím do mora a utopila sa v mori. ¹⁴Pastieri sa rozutekali a priniesli o tom správu do mesta a do osád. Ľudia sa zbehli pozrieť, čo sa stalo. ¹⁵Keď prišli k Ježišovi a zbadali, že muž, ktorý bol posadnutý démonom Légia, sedí oblečený a je pri rozume, preľakli sa. ¹⁶Tí, čo to videli, im rozprávali, čo sa stalo s posadnutým i so sviňami. ¹⁷A začali Ježiša prosiť, aby odišiel z ich kraja. ¹⁸Keď nastupoval do člna, prosil ho človek, čo bol predtým posadnutý zlým duchom, aby mohol ísť s ním. ¹⁹Ježiš mu to však nedovolil, ale mu povedal: „Choď domov k svojim a porozprávaj im, čo všetko ti urobil Pán a ako sa nad tebou zmiloval.“ ²⁰Nato odišiel a začal v Desatmestí rozhlasovať, aké veľké veci mu vykonal Ježiš. A všetci sa čudovali.“

Je všeobecne známe, že odjakživa boli chorí ľudia. V staroveku o to viac. Chorí obyčajne hľadajú od nemoci oslobodenie, túžia po uzdravení, modlia sa zaň. Sekty (a niekedy aj samotné cirkvi) tvrdia, že vedia alebo predpisujú, ako sa treba modliť, aby modlitba bola úspešná. Teraz však čítame u Mk 5,1-20 o takom Ježišovom uzdravení, za ktoré nikto neprosil.

Ježiš napriek tomu prichádza a uzdravuje — lebo vie, kde je potrebné pomôcť, aj keď človek nedokáže vysloviť svoju bolesť alebo sa nevie pozbierať k modlitbe.

Ba aj vtedy, keď so svojím utrpením uteká pred Bohom — už či z bolesti, zo strachu alebo zo zúfalstva.

1. Ježiš prechádza na „druhý breh“

Judea je krajina „zbožných Židov“ — tam sa Židia považujú za veriacich. Na severe sa rozprestiera Galilea. Druhý breh znamená Galileu pohanov, oblasť Dekapoli. Gadara leží na východnom brehu Genezaretského jazera, trochu obďaleč od brehu, v priľahlom údolí, bližšie k južnému cípu jazera.

Toto územie je z väčšej miery obývané pohanmi, obyčajne bývalými rímskymi stotníkmi a vyslúženými vojakmi (Že ide o rímske prostredie, prezrádza aj pozdejšie vyjadrenie posadnutého, že skrýva v sebe légia, rímsku vojenskú jednotku). Naproti chudobnejším židovským dedinám v Dekapoli boli

lokality mestského charakteru, kde bolo mnoho pekných domov zámožných a bohatých cudzincov. Tu mali svoje sídla a vily aj obchodníci, podnikatelia a ľudia rímskeho aparátu. Bola to obľúbená oblasť na oddych, ktorú by sme dnes nazvali „rekreačná“. Jej poloha bola nesmierne výhodná. Z jednej strany bolo pekné Genezaretské jazero, za ňou sa tiahli vrchy a taktiež vrchy na priľahlom brehu jazera, ktoré už pomerne skoro poobede vrhali tieň na údolie a tlmili tak horúčavu z páliaceho slnka. Priam idylické miesto na oddych. Okrem zámožných domov boli tu aj obchody a trhy, kde sa dalo mnoho pekného kúpiť. A hlavne hostince, lebo Rimania mali radi pohostenie a dobré jedlá a chutné vína. Zvlášť si

obľubovali bravčové, z prasiatok, pečené na masle a koreninách. Keď sa ráno otvorili hostince a začali sa pripravovať jedlá, uchvacujúca vôňa týchto jedál nesmierne dráždila Židov, ktorí si mohli dovoliť nanajvýš ryby, nemastné pecúchy, sušené ovocie a zeleninu. Aj Židom by chutilo jemné, dobre vysmažené mäso z prasiatok. Ale nemohli, zo zákona nesmeli. A tak im zostala len nenávisť. Židia tam nenávideli pohanov – a pohania nenávideli Židov, alebo nimi opovrhovali.

Je pochopiteľné, že pohania tam nepovažovali židovské zákony ani zvyky za záväzné. Chovali ošípané (a iné nečisté zvieratá) a s pôžitkom jedli takpovediac „zakázané jedlá“. A dobre sa darilo podnikateľom, ktorí vlastnili veľké farmy s viactisícami prasiatmi. Boli to veľké podniky, ktoré vlastníkom veľa vynášali. Ved' naše bývalé JRD alebo hospodárske dvory mali maštale nanajvýš na niekoľko sto ošípaných. Nie div, že v oblasti Dekapolis vládla zvláštna atmosféra, uplatňovali sa tam iné cudzie zvyky a ľudí opantávala moc, blahobyť, ale aj určitá pohanská poverčivosť.

Napriek tomu Ježiš tam ide, pretože aj tam sú ľudia, ktorí potrebujú uzdravenie a oslobodenie. Napriek blahobytu a pôžitkárstvu vládnu tam démoni – a Ježiš ide, aby oslobodil nimi zajatých. Lebo Pán vidí aj tie oblasti nášho života, ktoré sú skryté, zatlačené pýchou, chamtivosťou či pôžitkárstvom, alebo zahalené tieňom – tam, kde vládnu traumy a vnútorné zranenia, kde démoni majú moc.

Iste, každý z nás má svoj „druhý breh“ – tú časť života, ktorú Ježiš chce navštíviť, aby ju uzdravil a oslobodil.

Prichádza, či sa za to modlíme alebo nie. Dokonca aj napriek nášmu úteku pred ním. Lebo má moc uzdravovať aj tam, kde ho o to nikto nežiadal.

2. Ježiš a posadnutý

Ježiš ide od brehu jazera po strmšej ceste hore na kopec a potom ďalej k mestu. (Vzdialenosť od jazera musela byť malá, tak asi na dohľad, keďže potom svine sa budú rútiť do mora.) Keďže je to mesto z väčšej miery pohanov, podľa rímskeho spôsobu sú na oboch stranách cesty hroby z

tehál, kameňov alebo pri príkrom svahu sú hroby vytesané do svahu pahorku. Máme na to dosť dôkazov z rímskych dôb, ako napr. lemovanie cesty *Via Apia* do Ríma a iných miest. Bol to bežný spôsob pochovávania.

Pri jednom hrobe sa Ježiš stretáva s posadnutým. S tým, kvôli ktorému sem prišiel. Tu príbeh začína naberať na dramatickosti. Naraz Ježiš zostáva sám. Učeníci sa ticho stratili. Báli sa hrozby démonov, alebo nečistoty? Posadnutý človek vybehne z hrobu a ako bez zmyslov začne sa oháňať a kričať. Podľa nazerania okolia – tak Marek aj Lukáš – je posadnutý zlými, nečistými duchmi. Matúš hovorí o *démonoch*. Tí obyčajne prebývajú v hrobách, odkiaľ je priame spojenie s hádom, ríšou mŕtvych. V židovskej apokalyptike zohrávajú démoni zvláštnu rolu. Ako anjelov, tak aj démonov je niekoľko tried: od ochranných až po zákerných. Josephus Flavius ich radí do troch tried: 1. démoni, ktorí sú padlými anjelmi. 2. Duše mŕtvych, ktorí nedosiahli pred smrťou zmierenie a teraz terorizujú ľudí. 3. Pohanskí bohovia a titáni, ktorým Hospodin vzal vládu a teraz ich ubíja, aby sa nemohli opäť vzbúriť a

ohroziť vládu Hospodinovu. Prichádzajú z podsvetia a potom agresívne drancujú životy ľudí.

Znaky posadnutých ľudí démonmi sú zjavné: sú hrubí, nebezpeční, nezvládnuteľní. Sú nahí, žijú ako zvieratá. Zdržiavajú sa medzi hrobmi – preto cesta medzi Gadarou a Galilejským jazerom bola skoro *neprejazdná*. Akoby si posadnutí chránili svoje územie. Ako hlboko dokáže padnúť človek, ktorý stratí hodnotovú orientáciu a zbesilo bojuje za svoju identitu na takomto poslednom mieste! Posadnutých darmo zviazali a prilancovali. Nesmiernou silou tieto reťaze roztrhali. Ich správanie sa striedalo: niekedy boli mierni, inokedy sa nepričítne smiali. No potom sami seba trhali, ubližovali si, vrhali kamene a zúrivo vybuchovali. Ovládali ich démoni, ktorým úplne podliehali. Aj tento posadnutý pri Gadare kričal, hovoril svoje, a snažil sa odohnať aj Ježiša. Podľa niektorých rukopisov a exegetov sa mu vrhol na nohy, čo mohlo ísť hoci aj o zápas Ježiša premôcť, aby ho nedokopal. Totiž ľudia, ktorí nemali inú zbraň, do posadnutých kopali.

Dojem posadnutého z Ježiša mohol byť ten, že ho prišiel

trápiť, alebo reťazami opäť poviazať. Hovorí: „*Prečo si prišiel? Aby si nás mučil?*“ Poznať Ježiša ako autoritu alebo učiť sa o ňom ešte neznamená patriť existenciálne k nemu. Ani rešpekt a strach z neho ešte neznamená skutočnú spasnú vieru.

Posadnutý (neveriaci) človek sa síce bojí Boha, no nepozná jeho lásku – myslí si, že Boh ho chce trápiť. V skutočnosti Ježiš prichádza, aby pomohol, aby oslobodil a daroval nový život.

Posadnutosť znamená, že človeka riadi iná, cudzia moc – nie Boží Duch, ale temná sila, ktorá preberá kontrolu nad jeho vôľou a správaním.

3. Ježišova komunikácia s posadnutými

Ježiš k posadnutému prichádza – dokonca ide mu v ústrety, nebojí sa ho, hoci je nebezpečný. Veľa riskuje, ale vedome podstupuje toto riziko, pretože mu na tomto človeku záleží. Hovorí s ním – priateľsky, s pokojom a súcitom; nekričí, nenadáva, neprovokuje. Zároveň však zostáva silný a rozhodný – nepodlieha jeho vplyvu ani

vôli démonov. *Ježišov postoj je prosociálny a láskavý* – ľutuje chorých a trápených, ale nedá sa nimi manipulovať. Ježiš teda spája súcit s autoritou: približuje sa, hovorí s porozumením, no zároveň jedná s mocou a istotou.

Na Ježišove slová sa posadnutý prizná, že skrýva v sebe hrbu démonov. Je ich na celú *légiu*. Légia je rímska vojenská jednotka (pluk), ktorá obsahovala od 2.000 do 6.000 mužov. V tom posadnutom bolo teda démonov neúrekom. No nad Ježišom nemajú prevahu. Musia ustúpiť a podriadiť sa jeho slovu.

4. Ježiš nevyhovел prosbe posadnutého

Chorí ľudia mávajú často zvláštne prosby. Niekedy nehovorí z nich zdravý rozum, ale ich choroba, ako keby boli v *duchovnej narkóze*. Neprosia o uzdravenie, ale naopak – žiadajú, aby Ježiš od nich odišiel. Ježiš však neplní túto ich prosbu, pretože vie, že v skutočnosti nie oni hovoria, ale démon, ktorého v sebe chránia a ukrývajú. Áno, chorí niekedy majú „zvláštne modlitby“: Trpia, nie sú pánmi sami nad sebou, cudzí duch pôsobí v ich vnútri – no

namiesto toho, aby hľadali Božie uzdravenie, snažia sa dosiahnuť svoje vlastné ciele aj prostredníctvom Ježiša. Ježiš však pozná pravdu o človeku. On vidí, čo je len hlasom choroby, pomýlenia, krátkozrakosti, alebo démonického klamu, a preto neplní každú prosbu, ale len to, čo vedie k skutočnému uzdraveniu a slobode.

5. Démoni sa presťahujú do sviň

Démoni hľadajú cestu úniku. Z človeka sa presídlia do iných tvorov. Vošli do sviň, ktoré sa potom vrhli do mora — tam, kam zlo patrí, lebo diabol nakoniec vždy musí ísť tam, kde je jeho miesto: v priepasti, v podsvetí, v hĺbinách zeme. Odchod démonov zo sviň narobí veľký rámus. Svine sa zdivočia. Ich sila stačila na dvatisíc kusov. Prekvapuje, že čo robili s posadnutým? To sa človeku nedalo vydržať.

Uzdravenie chorých však malo svoju cenu — niekedy to nie je lacné ani jednoduché. Vzniká otázka: Mal Ježiš právo spôsobiť škodu v majetku iných? (Toto je filozofická otázka, nad ktorou sa aj dnes dá

zamyslieť.) No odpoveď má svoju rovinu — nie právnu alebo majetkovú, ale duchovnú.

Život, zdravie či záchrana žiadneho človeka nemôže mať rozhodujúci finančný aspekt.

To je aj pre našu úvahu: Čo je pre nás cennejšie? Materiálne veci, naše „svine“ a majetok, alebo zdravie, sloboda a život našich detí — a všetkých tých, ktorých milujeme? Ježiš sa rozhoduje pre to najdôležitejšie: pre život človeka a jeho záchranu, nie pre hmotný majetok. Preto prišiel na svet a išiel aj do Gadary. Tento príbeh dobre poukazuje na to, že vyslobodenie znamená vždy viac, ako strata.

6. Konflikt s miestnymi obyvateľmi

Pre tamojších Židov bolo chov sviň nezákonným obchodom, pretože zákon zakazoval dotýkať sa nečistých zvierat. Prasatá boli iste majetkom zámožných ľudí, asi Rimanov, pohanov. No ako pastieri mohli mať prácu miestni chudobní ľudia, teda

aj Židia. Zánikom sviň naraz stratili majetok vlastníci, farmári či podnikatelia, ale aj židovskí nádeníci a pastieri. Ale teraz čo je im po mesiašovi, keď ide o majetok, prácu a zárobok, peniaze? Pritom chorý, posadnutý človek bol jedným z nich. Oni mu nevedeli pomôcť. Ježiš pomohol. Napriek tomu neboli vďační Ježišovi za uzdravenie. *Nezdieľali radosť uzdraveného človeka ani jeho rodiny.* Namiesto vďaky prosili Ježiša, aby odišiel z ich kraja — aká to zvláštna „modlitba“!

Démonov, posadnutých ľudí a svine dokážu tolerovať medzi sebou, ale Ježiša nie! Takú vieru, také uzdravenie, ktoré niečo stojí — to nechcú. Pretože kde sa začne skutočné uzdravovanie, tam sa často musí niečo stratiť — možno časť pohodlia, zisku alebo starého spôsobu života.

Tento príbeh nás učí, že nie každý víta s radosťou Krista, najmä ak jeho prítomnosť otrasie našimi istotami alebo zasiahne naše záujmy. Ale tam, kde Ježiša odmietnu, zostanú démoni a tma — kde ho prijmú, tam prichádza svetlo, sloboda a nový život.

7. Uzdravený posadnutý

Záver príbehu hovorí o tom, že tento posadnutý bol uzdravený. Bol riadne oblečený a krotký. Sadol si k Ježišovým nohám, bol pri rozume a komunikoval s ním celkom úprimne. Bolo vidieť, že je v poriadku. Chcel zostať s Ježišom. Je to prirodzená túžba byť spolu s tým, kto ma vyliečil. Ale Ježiš ho posielal späť k jeho rodine a do svojho rodiska.

Keď Ježiša prinútila odísť z tohoto kraja, celá misia v Dekapoli bude na ňom, aby tam zostal a hovoril o Ježišovi, ktorý uzdravuje a zachraňuje aj tých najzraniteľnejších, ako bol aj on. „*Chod' k svojim a porozprávaj im, čo všetko ti urobil Pán, (to je KYRIOS, pomazaný Boží).*“ Dekapolis nemôže zostať zemou nikoho. Potrebujú Ježiša, aj keď ho odháňajú. A tak tento človek poslušne išiel. Chodil po okolí a - Židia Nežidia, Rimania Nerimania, - každému zvestoval Krista. Spoľahlivo a vierohodne môže o Kristovi vydávať svedectvo (robiť misiu) len ten, kto *osobne pocítil Ježišovu uzdravujúcu moc*, silu jeho slov a od neho prijal svoje poslanie.

8. Výkladové roviny príbehu

Pri výklade tohto príbehu dnes musíme vidieť *tri roviny*, v ktorých sa príbeh rozvíja.

1. V prvom rade ide o všetkých troch synoptických evanjelistov, keďže Marek, Matúš aj Lukáš tento príbeh, s niektorými malými odchýlkami, zachytáva. Uvedenie tohto príbehu v evanjeliovej tradícii odkazuje najmä na samotného Ježiša. Z tohto príbehu vysvitá, že – ako aj iné závažné psychosomatické choroby – aj posadnutosť démonmi bola v jeho dobe pomerne rozšírená, a to tak v židovskom, ako aj v rímsko-pohanskom prostredí.

Napr. Lukian zo Samosaty, ktorý žil o niekoľko desaťročí neskôr, píše o jednom mužovi zo Sýrie, ktorý pôsobil aj v Palestíne, za honorár pomáhal námesačníkom a ľuďom, ktorí obracali oči v stĺp a v ústach mali plno peny. Hovoril s nimi (s démonmi), zaklínal ich a aj pohrozil im, že ich drasticky vyženie. A tak vychádzali z postihnutého čierne bytosti so zadymenou kožou. Niektoré apokryfné

spisy hovoria aj o tom, že pri exorcizme nečisté, diabolské bytosti vychádzajú z úst človeka ako žaby, hady, jašterice, myši, potkany či húsenice.

S takýmito prípadmi si okolie nevedelo rady a tak posadnutých vyhánali z obývaných miest, zhadzovali ich zo skál do priepasti, alebo priväzovali ich k stromu, skalám alebo k hrobu, keďže posadnutosť sa považovala za démonickú chorobu, a démoni patria do podsvetia, kam podľa ľudovej viery každý hrob otvára cestu.

Posadnutí nemohli navštevovať synagógu, boli vylúčení z kruhu ľudu Božieho a teda nemali šancu ani sa uzdraviť, ani sa nádejať na Božiu milosť a spasenie. Ježiš v tom urobil zmenu: išiel medzi nich, zbavoval ich nečistoty a uzdravoval ich.

Tak otvoril cestu posadnutým vrátiť sa späť k svojim rodinám, a hlavne do obecnosti Božieho ľudu a deklaroval tým milosrdenstvo Božie, ktoré sa ponúkalo každému, bez

rozdielu. Bol to revolučný počin Ježišov.

2. Keď synoptici uvádzajú tento príbeh, môžeme tušiť, že i v ich zboroch v Palestíne, v Sýrii alebo v inej rímskej oblasti *mali podobné problémy jednak s nemocou posadnutosti a jednak s vylučovaním chorých ľudí z obecnstva cirkvi*, keďže sa ich báli a stránili. Svojou teológiou museli zápasiť s poverami, mýtami, predstavami o démonických vplyvoch na ľudí, proti vylučovaniu a diskriminácii chorých, proti obavám, že niektoré choroby sú neliečiteľné, lebo majú démonické pozadie. A že takých ľudí treba radikálne izolovať, ba upierať im nádej na uzdravenie a spasenie. Proti takýmto tendenciám a abnormáliám vo svojich zboroch mohli evanjelisti dobre argumentovať medzi iným práve aj Ježišovým vystúpením v Gadare.

Do toho dobe zapadala aj ukážka toho, že v cirkvi nemusia robiť misiu len „oficiálne poverení misionári“, ale že vierohodné svedectvo môžu účinne vydávať práve tí, ktorí zakúsili Ježišovu silu uzdravenia a vlastným príkladom môžu potvrdiť Ježišovu záchraňujúcu silu a lásku.

3. Tretia rovina tohoto príbehu sa týka nás, dnešných čitateľov a poslucháčov, teda dnešnú cirkev, ktorá sa dopúšťa dvoch veľkých chýb.

3a. Jednak že sa *pomerne ľahko vzdáva viery v uzdravujúcu moc Ježišovu*, zvlášť v oblasti ťažko liečiteľných (a zvlášť psychických) chorôb, akými sú napr. epilepsia, schizofrénia, depresie atď. Takýchto ľudí pomerne ľahko vylučuje zo svojho streda a aj z nádeje na uzdravenie a získania spásy. Snaží sa byť „moderná“ a negliguje všetky nebezpečia a existenciu démonických síl, a aj napr. skutky samovrahov vysvetľuje sociálnymi a interpersonálnymi problémami. Som presvedčený, že v dnešnej teológii budeme musieť nanovo a zodpovedne definovať tak *angelológiu*, ako aj *demonológiu*, a čo je ešte dôležitejšie: vieru v Ježišovu záchraňujúcu a uzdravujúcu moc.

3b. Podobne je chybou teológie a hanbou cirkvi, že Ježišove príbehy o uzdravení retušuje, zamlčiava faktický Boží zázrak, a hneď *spiritualizuje*. To znamená, že aj v našom príbehu o uzdravení posadnutého

uteká od faktického uzdravenia a pomáha si „duchovným“ výkladom, napr. že v živote nás stíhajú rôzne negatívne vplyvy, nepríjemné skúsenosti, vlastné pochybenia alebo tajomné/zamlčané hriechy, ktoré potom prerastú do takých síl, že nás nakoniec zdémonizujú a ovládajú (Je to v podstate pravda, ale to nie je výklad evanjelistov). Podobne si pomáha aj genetikou a (hlbinnou) psychológiou, že tí démoni v nás, to sú všetky rodinné vplyvy v našich génoch, ktoré sme zdedili od našich predkov. A tie nás určujú a nad nami vládnu. Vraj to treba zvládať, ovládať a tak si ľudia môžu vedomým správaním pomôcť aj sami, a Ježišovi sa vzdáva vďaka len za to, že pri nás v našich súženiach „duchovne“ stojí. (To je tiež všeobecná aj vedecká pravda, ale ani to nemôže byť autetickým výkladom tohto príbehu)

Lenže takéto spiritualizovanie by boli vedeli urobiť aj evanjelisti alebo Ježiš sám. Ale neurobili. Je preto na nás, aby sme aj my správne chápali a vykladali Ježišove príbehy, aj tento príbeh o uzdravení posadnutého.

9. Ježiš svoju lásku nikomu nenanucuje

Z nášho príbehu môžeme jednoznačne vidieť, že *Ježiš svoju lásku dáva rád a slobodne*, ale nikoho nenúti, aby ho musel milovať. Tam, kde nie je vítaný hosť, odchádza ticho ďalej. Kde neuctievajú Ježiša, tam sa

často stáva, že predmetom uctievania sú „svine a démoni“ – teda peniaze, zisk, sebeckosť, túžby a hriech. Kde ľudia vyčítajú Ježišovi, že im spôsobil „stratu“, tam nemôže dlho zostať, pretože jeho prítomnosť neznesie klam a pokrytectvo.

Ale my dnes nechceme byť ako oni.

Nechceme od Ježiša odísť so zatvrdnutým srdcom, ale ako tí, ktorí boli oslobodení od svojich démonov.

Nech je Ježiš Pánom aj na „druhom brehu“ nášho života – tam, kde bola doteraz tma, zranenie alebo strach. Lebo kde vstúpi Kristus, tam sa rozžiarí jeho svetlo, a život človeka sa stane novým. Amen.

Prof. PhDr. ThDr. PaedDr. Imrich Peres, PhD.

profesor
katedra Novej zmluvy
Evanjelická bohoslovecká fakulta
Univerzita Komenského v Bratislave



EVANJELICKÁ
BOHOSLOVECKÁ FAKULTA
Univerzita Komenského
v Bratislave

